

JEDINEČNÝ SLOVNÍK LITERÁRNOVEDNÉHO ŠTRUKTURALIZMU

Sládek, Ondřej a kol. *Slovník literárněvědného strukturalismu*. Ústav pro českou literaturu AV ČR – Host, 2018, 834 s.

Zuzana Malinovská
Prešovská univerzita
zuzana.malinovska@unipo.sk

V roku 2018 vydal Ústav pro českou literaturu AV ČR v spolupráci s nakladateľstvom Host jedinečný *Slovník literárněvědného strukturalismu*. Na prvý pohľad pozoruhodná práca je výsledkom sústredeného bádania skúseného autorského kolektívu pod vedením O. Sládka. Impulzom k vytvoreniu diela, ktoré možno bez preháňania považovať za výnimočný počin, bola pretrvávajúca produktívnosť štrukturalistických postupov, hoci dnes čiastočne pretransformovaných, spolu s absenciou pomôcky v podobe „monotematicky koncipovaného slovníka“ zameraného na uchopenie a pochopenie literárnovedného štrukturalizmu. Slovník, ako vyplýva z jeho názvu, je primárne určený literárnym vedcom, ale i tým — ako pripomína O. Sládek v úvode — ktorí sa zúčastňujú o estetiku, lingvistiku, filozofiu a tiež o dejiny vedy a myslenie o literatúre.

Na tvorbe monumentálneho diela (834 strán textu vrátane anglického resumé a bohatej bibliografie), ktoré zaujme vzhľadom a precíznym technickým spracovaním, sa podieľalo viac ako tridsať autorov (pozri index autorov). Výsledkom ich systematickej práce je vypracovanie približne troch stoviek hesiel užšie či širšie prepojených s ohlásenou problematikou. Heslá možno rozdeliť — ako v úvode upozorňuje vedúci autorského kolektívu — do ôsmich tematických skupín: okrem všeobecných pojmov štrukturalizmu, základných teoretických a metodologických princípov a najdôležitejších štrukturalistických smerov a škôl či myšlienkových prúdov, ktoré nejakým spôsobom so štrukturalizmom súvisia, sa heslá venujú štrukturalnej poetike, estetike, lingvistiky a semiotiky. Zvlášť je potrebné vyzdvihnúť, že autori neobchádzajú ani otázky aplikácie štrukturalistických postupov a princípov na rôzne oblasti. Heslá nemajú rovnaký rozsah, čo však celkom prirodzene súvisí s ich významom a postavením v systéme štrukturalizmu ako myšlienkového smeru či vedeckej metodológie. Majú však veľmi podobnú dobre premyslenú štruktúru: po výstižnom definovaní daného pojmu nasleduje stručné zmapovanie jeho historického vývinu a následne prezentovanie možností konkrétnej aplikácie. Všade, kde je to možné, sa pri heslách uvádza i pôvod slova s prekladom (napr. štrukturalizmus z latinského *structura*, skladba, stavba, celistvosť), resp. jeho inojazyčné varianty či ekvivalenty (napr. príbeh, Story, histoire, Geschichte), čo veľmi ocenia používatelia pohybujúci sa aj v inej ako českej či slovenskej jazykovo-kultúrnej oblasti. K lepšej orientácii v problematike, rýchlejšiemu a dôkladnejšiemu pochopeniu súvislostí a zároveň k umocneniu praktickej využiteľnosti slovníka prispieva vzájomné prepojenie hesiel odkazmi spolu s použitou literatúrou a ďalšími relevantnými prameňmi rôznej proveniencie uvedenými priamo za každým heslom. Používanie slovníka uľahčuje abecedný zoznam hesiel.

Už pri zbežnom listovaní v tejto potrebnej praktickej pomôcke som nemohla nemyslieť na niektoré problémy, s ktorými museli autori pri tvorbe slovníka zápasiť. Prvým z nich bol samotný výber hesiel, pri ktorom sa vychádzalo z rozsiahlej rešeršnej práce a recepcie štrukturalistických pojmov používaných v literárnej vede. Vyhľadávanie pojmov a ich následná analýza, zameraná, predpokladám, aj na otázky frekvencie a relevancie, ustálenosti či rozkolísanosti, musela byť veľmi náročná, časovo i intelektuálne. Viaceré pojmy môžu totiž byť používané v rôznych súvislostiach, s väčšími či menšími významovými odtieňmi, tá istá skutočnosť sa môže označovať rôzne v závislosti od jednotlivých škôl, jednotlivých predstaviteľov, úzu tej-ktorej koncepcie, tej-ktorej jazykovo-kultúrnej oblasti. A to všetko je potrebné vyváženým spôsobom a so zmyslom pre mieru na pomerne malej ploche zachytiť. Výber hesiel komplikuje aj skutočnosť, že mnohé pojmy nemožno považovať za literárnovedné *in sensu stricto*, pretože literárna veda ich prebrala z iných oblastí poznania, alebo naopak, osvojili si ich aj ďalšie vedy o človeku, ako napríklad estetika, antropológia, psychológia, filozofia, sociológia, etnografia a pod. Preberanie pojmov a ich aplikovanie v konkrétnej oblasti výskumu vyplýva však zo samotnej podstaty štrukturalizmu ako myšlienkového smeru, ktorý pomerne dlho dominoval v humanitných vedách. Pri koncipovaní hesiel sa musí na tieto súvislosti upozorniť, čo sa autorom podarilo. Zároveň sa im podarilo vybrané pojmy presnejšie literárnovedne vymedziť, jasne vystihnúť ich podstatu, prehľadne zmapovať vývin ponímania pojmu či rôzne odtiene nazerania na daný jav, a to všetko bez rušivej simplifikácie, ale i bez zbytočnej rozvláčnosti, čo ocenia všetci používatelia. Pri rozsahu dnešného vedeckého poznania nemôže totiž vedec, a teda ani literárny vedec — zväčša užšie profilovaný resp. dobre sa orientujúci v konkrétnej jazykovo-kultúrnej oblasti — ani pri najlepšej vôli dôkladne poznať všetky literárnovedné teórie rôznej proveniencie, nehovoriac o filozofických smeroch či myšlienkových prúdoch s väčším či menším vplyvom na myslenie o literatúre. Slovník, ktorý je výsledkom premyslenej koncepcie, vynikajúcej analytickej schopnosti pretavenej do presvedčivej syntézy, preto určite uvíta. Získa vďaka nemu plastický obraz o takom komplexnom jave, ako je literárnovedný štrukturalizmus v jeho vývine, rozličných aplikáciách a s presahmi na iné vedy.

Úlohou recenzenta nie je hľadať za každú cenu niečo, čo v slovníku chýba, hoci pri takom zábere by sa možno nejaká tá drobnosť našla. Pravdepodobne by išlo len o osobný názor recipienta primárne zameraného na konkrétnu štrukturalistickú koncepciu, a teda do istej miery profesionálne „deformovaného“: ako romanistku ma napríklad napadlo, že pri hesle „príbeh“ by sa možno dala spomenúť päťetapová schéma Paula Larivaila, ktorú študenti dosť obľubujú pre jej jednoduchosť, hoci je pravda, že jej aplikácia sa týka skôr interpretácie ako samotnej štruktúry naratívneho textu. V súvislosti s pedagogickou praxou chcem však spomenúť i to, že v slovníku veľmi oceňujem jasné vysvetlenie niektorých „problematických“, niekedy dokonca zamieňaných pojmov, ako napríklad možné, fikčné a fiktívne svety. Zvlášť vysoko hodnotím celkovú vyváženosť a pomerne zastúpenie pojmov z rôznych jazykovo-kultúrnych oblastí a ich širšie usúvzťažnenie.

Summa summarum: slovník literárnovedného štrukturalizmu je vynikajúca, prehľadná a veľmi užitočná pomôcka, bez ktorej sa nezaobíde nijaký literárny vedec a nielen on. Je excelentným výsledkom tímovej práce pod koncepčným vedením Ondřeja Sládka, vynikajúcou vizitkou českej (a trochu i slovenskej) literárnej vedy.

